

TUDOR SOROCEANU ÎN CEL DE AL 65-LEA AN AL VIEȚII

Cunoscutul cercetător al epocii bronzului a ajuns la o vârstă de bilanț a activității sale, care s-a împărțit între țara natală (România) și cea adoptivă (Germania).

Născut la 3 august 1944, în Abrud (jud. Alba), și-a desfășurat cea mai mare parte a vieții din România în două orașe: Reghin (unde familia lui s-a mutat în 1948 și unde a urmat tot ciclul de studii preuniversitare, între 1951 și 1962) și Cluj (locul în care, între 1962 și 1967, a urmat cursurile Facultății de Istorie, lucrând apoi la Muzeul de Istorie a Transilvaniei, până la plecarea din țară – 1989). Dar, rădăcinile familiei se trag din Moldova, atât pe linie maternă, cât și paternă.

Mama, Theodora (profesoară de română și franceză, cu studii la Iași între 1926–1931), era nepoata scriitorului Calistrat Hogaș, care, la rândul lui, avea ascendența unei vechi familii de preoți din Tecuci. Scriitorul a fost profesor și director la diferite licee din Piatra Neamț, Iași și Roman. La Roman a lăsat, în 1899, nu numai direcția Liceului „Roman Vodă” unui distins profesor, Emanoil Silberg (provenit dintr-o familie germană stabilită în sudul Basarabiei, a deținut cea mai lungă direcție din istoria liceului romașcan: 1899–1924), ci i-a dat acestuia și mâna fiicei sale mai mari, Cleopatra, bunica arheologului clujean. Poate că această ascendență germană din partea bunicului, alături de alți factori (precum apropierea de profesorul Kurt Horedt, bursa Humboldt în Germania), explică și atracția deosebită pe care cultura și știința germană au exercitat-o asupra lui Tudor Soroceanu.

Familia tatălui, Gheorghe Soroceanu, se trăgea din nordul Basarabiei, stabilindu-se în secolul al XVIII-lea la Cernăuți. Pe la 1895, bunicul său, Petru, trece în Moldova, unde devine șef de gară la Hălăucești (jud. Iași), având trei fii, dintre care unul, Artur Soroceanu, absolvent de drept și belle arte, devine pictor, altul (Adrian) – inginer, cu studii la Dresda, iar cel de al treilea (tatăl arheologului) a intrat în afaceri, pierzând însă totul la instaurarea regimului comunist.

În anii de facultate, Tudor Soroceanu s-a specializat în istorie veche și arheologie, susținându-și licența cu teza „Dii consentes in Dacia Romana”. Apoi, după ani de muncă asiduă și pasionată, la 13 oct. 1978 și-a susținut doctoratul, la Universitatea din Cluj, în domeniul arheologiei preistorice, cu teza „Cultura Mureș”, avându-l drept conducător științific pe cunoscutul specialist Prof. Dr. Kurt Horedt (stabilit ulterior la München). Teza a publicat-o mai târziu, în 1991, în limba germană („Studien zur Mureș-Kultur”), în seria *Internationale Archäologie*.

La Muzeul din Cluj a îndeplinit sarcinile obișnuite muncii de muzeograf, dar cea mai mare parte a timpului a dedicat-o cercetării. Tocmai una din sarcinile suplimentare care i s-a încredințat, anume aceea de a

răspunde de biblioteca muzeului, deși aparent nu avea legătură directă cu activitatea sa curentă, l-a ajutat mult să pătrundă mai adânc în lumea cărților, reușind să cunoască foarte bine fondul de carte al instituției și să-l îmbogățească consistent, atât printr-o serie de achiziții valoroase, cât și prin permanentizarea schimburilor cu instituții de profil din țară și de peste hotare. Pentru cineva din generațiile mai tinere sau pentru o persoană care a trăit într-o „lume normală”, faptul descris mai sus ar putea să pară absolut banal. De aceea, cred că nu e lipsit de interes să evocăm succint celor învățați astăzi cu accesul liber la fișierele și rafturile bibliotecilor ce însemna existența fondurilor „secret” și „documentar” în calea informării unui tânăr din anii 60, care trebuia să ceară aprobare scrisă și să obțină avizul câtorva persoane importante pentru a putea consulta o carte aflată în asemenea fonduri și apoi să aibă grijă cum folosea informațiile găsite, pentru a nu fi acuzat de propagarea unor idei subversive! De aceea, această posibilitate de acces la cărți de valoare a avut o înrăurire decisivă în formarea intelectuală a tânărului Tudor Soroceanu. De altfel, această perioadă a lăsat și o moștenire importantă în opera sa științifică: redactarea repertoriului periodicelor de specialitate (1982) – util instrument de lucru, folosit și astăzi intens de cercetători (cu toate că, între timp, a apărut concurența internetului!).

Dorința sa acerbă de a se informa continuu cu noutăți bibliografice se vedește cel mai clar în marele număr de recenzii pe care le-a publicat, mai ales până prin 1984. Rubrica de recenzii a anuarului Muzeului din Cluj era practic dominată de contribuțiile tânărului cercetător (numai în volumul 21 al anuarului publică 18 prezentări de cărți!). Și trebuie să remarcăm că nu era vorba doar de semnalări rezumative de complezență, ci de note cu accentuat spirit critic și cu observații pertinente, care veneau să îndrepte unele erori strecurate în respectivele cărți. Trebuie să remarcăm faptul că nu a recenzat orice, ci doar strict din domeniul său de specializare, aproape în exclusivitate lucrări referitoare la epoca bronzului. A recenzat cărți apărute în română, germană, franceză, rusă, iar pe cele apărute în alte limbi, mai puțin uzuale, le-a consultat cu ajutorul rezumatelor redactate în limbi de largă circulație, ca și prin ilustrația aferentă.

Formarea ca arheolog și-a început-o din anii facultății, participând, conform tradiției clujene, pe șantierele din Munții Orăștiei. Ulterior, a lucrat mai mulți ani (1969–1976) cu profesorul I.H. Crișan, mai ales la Fântânele (jud. Bistrița-Năsăud), unde s-au descoperit așezări multistratificate (inclusiv din epoca bronzului) și mari necropole (celtică, scitică, romană târzie ș.a.). Din lipsă de fonduri proprii, a săpat apoi mai mult în colective, cu colegi de la alte muzee: Cornești (jud. Timiș), Socodor (jud. Arad), Aiton (jud. Cluj), Dumbrăvița (jud. Bistrița-Năsăud) ș.a. Și-a continuat activitatea arheologică și la Berlin, în cadrul firmei arheologice de la universitate, care întreprindea săpături de salvare.

În afară de acțiunile specifice muzeografiei, Tudor Soroceanu, conform unei tradiții înrădăcinate la Cluj, unde activitățile didactice ale secției de arheologie a Universității se desfășurau în incinta muzeului, s-a preocupat și de îndrumarea directă a unor studenți, atât sub raport teoretic, cât și prin practica arheologică pe șantiere.

În formarea sa profesională un rol important l-a avut obținerea bursei Humboldt, la Universitatea din Saarbrücken (*Institut für Vor- und Frühgeschichte*), unde, în perioada aprilie-septembrie 1982, a lucrat sub îndrumarea Prof. Dr. Rolf Hachmann. Aceasta a fost, de altfel, prima sa ieșire în Occident (mai întreprinsese doar o scurtă călătorie de documentare în Ungaria, în perioada de pregătire a tezei de doctorat), într-o perioadă în care contactele cu străinătatea erau strict controlate și cenzurate. Cu sprijinul aceleiași fundații Humboldt, a reușit apoi să participe, în 1985, la Congresul internațional de la Stuttgart.

Printre realizările de seamă din perioada clujeană nu putem omite întemeierea, în 1978, a unei familii, căsătorindu-se tot cu o absolventă de istorie de la Cluj, Alina Bogdan (devenită Soroceanu), dintr-o familie de intelectuali din părțile Aradului. Familia, înmulțită apoi prin venirea pe lume a doi băieți (astăzi studenți la Berlin), a constituit un cadru propice pentru activitatea intelectuală a lui Tudor Soroceanu, deoarece și soția a avut mereu preocupări legate de cercetare: a studiat la *Freie Universität*, între 1998 și 2000, teologia catolică și istoria veche, trecându-și apoi și doctoratul cu o teză despre Niceta de Remesiana. De altfel, spiritul de înaltă elevație intelectuală din casa celor doi soți i-a ajutat să treacă mai ușor peste dificultățile vieții (care n-au fost puține!).

În aprilie 1989 familia Soroceanu a părăsit România, stabilindu-se, pentru câteva luni, în Chile, unde se găseau deja părinții soției. La 26 ianuarie 1990, T. Soroceanu, primind o nouă bursă Humboldt, a venit la Seminarul de Pre- și Protoistorie (devenit ulterior Institut) de la *Freie Universität* din Berlin, unde a lucrat sub îndrumarea directorului Seminarului, Prof. Dr. Bernhard Hänsel, cunoscut specialist în epoca bronzului. După terminarea bursei (31 iulie 1991), s-a stabilit definitiv, împreună cu familia, la Berlin, pentru a-și continua

cercetările. În Germania, a îmbrățișat, împreună cu familia, confesiunea romano-catolică, primind adeseori sprijin din partea comunității în care activează pe plan religios.

Între 1993 și 2004, cu sprijinul profesorului Hänsel, a activat la o firmă de săpături arheologice de salvare pentru zona Berlinului, care funcționa în cadrul Universității. Din martie 2004, datorită desființării firmei, a intrat în șomaj, până la împlinirea vârstei de pensionare.

Cu toate greutățile materiale inerente statutului de șomer, Tudor Soroceanu nu și-a întrerupt niciun moment preocupările strict științifice (legate de epoca bronzului) și pe cele intelectuale, în sensul larg al cuvântului. Eforturile sale s-au concentrat mai ales asupra publicării sau republicării științifice a obiectelor și depozitelor de bronzuri din România – întreprindere pentru care, în Germania (și mai ales la Berlin), a găsit condiții deosebit de favorabile, datorită atât tradițiilor din arheologia germană pentru studierea acestei perioade, cât și bogatelor fonduri documentare existente în bibliotecile de specialitate. Pentru atingerea scopului propus, a inițiat publicarea seriei „Bronzuri din România” (*Bronzefunde aus Rumänien*), din care au apărut deja trei volume, alte două fiind în curs de apariție. A dorit neapărat ca volumele să fie publicate în limba germană sau măcar să aibă și o variantă amplă în această limbă, pentru a exista astfel un consens cu cunoscuta serie europeană PBF (*Prähistorische Bronzefunde*), inițiată de H. Müller-Karpe. Pentru a realiza acest lucru, a trebuit însă să depună o dificilă muncă suplimentară, asigurând traducerea materialelor oferite de colegii din România. În felul acesta, pe lângă PBF (chiar în completarea sau corijarea unor volume apărute acolo), noua serie a contribuit la mai buna cunoaștere a problemelor epocii bronzului din România în context european, punând la îndemâna cercetătorilor de pretutindeni un instrument de lucru extrem de valoros. În cadrul acestor volume, o atenție deosebită a fost acordată condițiilor de depunere a pieselor de metal preistorice, pentru a se obține astfel informații științifice suplimentare într-un domeniu încă puțin exploatat până în prezent în arheologia din România. Merită subliniat faptul că cel de al treilea volum (apărut în 2008) reprezintă prima monografie dedicată vaselor de metal pre-scitice descoperite pe teritoriul României, cu această ocazie autorul propunând, în mai multe cazuri, o altă viziune asupra încadrării cronologice și culturale a acestora.

Deși lucrul asiduu la aceste volume de bronzuri i-a ocupat cea mai mare parte a timpului dedicat cercetării, nu a omis să fie prezent cu comunicări și la o serie de manifestări științifice, dintre care enumerăm pe cele de la Regensburg și Berlin, din 1993 (dedicate epocii bronzului), Münster – 2008 (*Bronzen im Spannungsfeld zwischen praktischer Nutzung und symbolischer Bedeutung*), Sens (Franța) – iunie 2009 (*L'armement et l'image du guerrier dans les sociétés anciennes*), Chișinău (Simpozion Humboldt: *Der Schwarzeerraum vom Äneolithikum bis in die Früheisenzeit*) – octombrie 2009 și Berlin – noiembrie 2009 (*Hort und Raum*, simpozion organizat de *Eurasien-Abteilung* al Institutului Arheologic German).

Chiar dacă trăiește acum în mediul academic berlinez, Tudor Soroceanu nu uită să fie un mijlocitor între cultura germană și cea românească, punând la dispoziția celor din țara natală traducerea în limba română a unor lucrări memorialistice sau de dezbateri teologice, îndeosebi dintre cele aparținând cardinalului Joseph Ratzinger (actualul Papă Benedict al XVI-lea), pe care le-a și prezentat, în vara anului 2009, la invitația Episcopiei Romano-Catolice din Iași, în mai multe orașe din Moldova.

În încheierea acestor fugitive rânduri, nu putem să nu subliniem un aspect care dezvăluie multe despre sufletul lui Tudor Soroceanu. Arheologii români care ajung la Berlin știu deja că vor găsi acolo un prieten, care îi va ajuta oricând cu un sfat sau o îndrumare, pentru a se adapta mai ușor într-o lume cu totul altfel structurată decât cea de acasă. Am simțit personal această sinceră solitudine și chiar prietenie, cu ocazia celor două vizite de documentare pe care le-am întreprins la Berlin în 2004 și 2008 – fapt pe care nu-l voi putea uita ușor. Aceleași impresii favorabile despre Tudor Soroceanu le împărtășeau sincer și tinerii arheologi români veniți să se perfecționeze în capitala Germaniei și pe care îi întâlnești adunați la Institutul de preistorie al Universității, mai ales în *Balkanische Zimmer*, poate un pic cu nostalgia melegurilor de acasă.

Așteptăm cu încredere ca anii care vor veni să însemne pentru colegul Tudor Soroceanu realizarea proiectelor științifice pe care le are în lucru, la același înalt standard de calitate cu care ne-a obișnuit, contribuind de acolo, din Germania, la îmbogățirea literaturii arheologice românești și europene cu noi lucrări de valoare, atât de necesare integrării reale a descoperirilor din România în patrimoniul universal. Iar sufletul să-i rămână mereu alături de prietenii din țară, care îl iubesc și-l apreciază cu sinceritate.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE

I. Cărți

1. *Cultura Mureș*, Cluj-Napoca, 1978 (rezumatul tezei de doctorat).
2. *Repertoriu de periodice conținând articole de istorie veche, arheologie și muzeologie*, București, 1981 (1982) (în colab. cu Alina Soroceanu), 271 p. Cu un *Cuvânt înainte* de H. Daicoviciu.
3. *Studien zur Mureș-Kultur*, Internationale Archäologie 7, Buch am Erlbach, 1991, 340 p. (cu contribuțiile lui V.V. Morariu, M. Bogdan, I. Ardeleanu, D. Săbădeanu și Ortansa Radu).
4. *Die vorskythenzeitlichen Metallgefäße im Gebiet des heutigen Rumänien / Vasele de metal prescitate de pe actualul teritoriu al României*, seria *Bronzefunde aus Rumänien* III, Biblioteca Muzeului Bistrița 16, Bistrița, 2008, 452 p.
5. *Die mehrstückigen Kupfer- und Bronzedepotfunde der frühen und mittleren Bronzezeit im heutigen Rumänien*, *Bronzefunde aus Rumänien* IV, Berlin, 2009, c. 150 p. + 50 pl. (sub tipar).

II. Volume editate

1. *Bronzefunde aus Rumänien*, I, în seria: *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 10, Berlin, 1995, 331 p. + 22 pl. (autori: I.A.I. Aldea, N. Boroffka, V. Căpitanu, N. Chidioșan, H. Ciugudean, V. Enăchiuc, C. Iconomu, I. Ioniță, G. Iuga, C. Kacsó, E. Lakó, D. Lichiardopol, S. Luca, F. Medeleț, I. Motzoi-Chicideanu, T. Soroceanu, O. Șovan, Al. Vulpe).
2. *Transsilvanica. Archäologische Untersuchungen zur älteren Geschichte des südöstlichen Mitteleuropa. Gedenkschrift für Kurt Horedt* (în colab. cu N. Boroffka), în seria: *Internationale Archäologie, Studia honoraria* 7, Rahden/Westf. 1999, 351 p. (autori: M. Babeș, N. Boroffka, T. Bader, H. Ciugudean, E. Dörner, R. Harhoiu, C. Kacsó, A. László, J. Makkay, F. Medeleț, J. Müller, M. Novotná, B. Novotný, I. Ordentlich, Z. Pinter, D. Protase, A. Rustoiu, M. Rusu, T. Soroceanu, Z. Székely, M. Tulok, V. Vasiliev, V. Wollmann, W. Wolska, E. Zaharia).
3. *Bronzefunde aus Rumänien / Descoperiri de bronzuri din România*, II (*Beiträge zur Veröffentlichung und Deutung älterhallstattzeitlicher Metallfunde in europäischem Zusammenhang / Contribuții la publicarea și interpretarea descoperirilor de metal din epoca bronzului și prima vârstă a fierului în context european*), Biblioteca Muzeului Bistrița 11, Bistrița – Cluj-Napoca, 2005, 501 p. (autori: I. Al. Aldea, I. Bejinariu, N. Boroffka, H. Ciugudean, G. Crăciunescu, A. Giunlia-Mair, F. Gogâltan, A. Hänsel, S. Hansen, C. Kacsó, J. Kobal', G. Marinescu, L. Marta, C. Metzner-Nebelsick, Fl. Ridiche, T. Soroceanu).
4. *Bronzefunde aus Rumänien V. Beiträge zur Veröffentlichung und Deutung bronze- und älterhallstattzeitlicher Metallfunde in europäischem Zusammenhang*, (în pregătire).

III. Studii în volume colective

1. *O contribuție la cunoașterea ceramicii din epoca bronzului în Transilvania*, în: *In memoriam Constantini Daicoviciu*, Cluj, 1974, p. 367–373.
2. *Așezarea de tip Wietenberg de la Palatca (jud. Cluj)*, în: *Centenar Muzeal Orădean 1972*, Oradea, 1974, p. 165–172.
3. *L'età delle origini*, în: *I Daci, mostra della civiltà daco-getica in epoca classica. Roma dicembre 1979 – gennaio 1980*, Roma, 1979, p. 23–24.
4. *Die Zeit vor den Dakern*, în: *Die Daker. Archäologie in Rumänien*, Mainz, 1980, p. 8–10.
5. *Pecica – eine bronzezeitliche Siedlung in Westrumänien*, în: B. Hänsel (ed.), *Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr.*, PAS 1, Berlin, 1982, p. 353–369.
6. *Hortfunde und befestigte Anlagen in Transilvanien*, în: In: B. Chropovký, J. Herrmann (eds.), *Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa*, Berlin – Nitra 1982, p. 363–376.
7. *Periamska kultúra; Socolod; Wietenberská kultúra*, în B. Novotný et alii (eds.), *Encyklopédia archeologie*, Bratislava, 1986, p. 678–679, 807, 981.
8. *Materialien zur Bronze- und Hallstattzeit Siebenbürgens*, în: H. Maurer (ed.), *Festschrift für Dieter Korell*, Bd. 3, Mannus-Bibliothek 28, Bonn, 1987, p. 922–956.
9. *Pore structure of ancient pottery. An experiment with representative potsherds from an excavation site*, în: P.T. Frangopol, V.V. Morariu (eds.), *First Romanian Conference on the Application of Physics Methods in Archaeology*, 1, Bucharest, 1988, p. 119–129 (în colab. cu V.V. Morariu).
10. *Einleitung*, în: T. Soroceanu (ed.), 1995, p. 9–11.

11. *Die Fundumstände bronzzeitlicher Deponierungen. Ein Beitrag zur Hortdeutung beiderseits der Karpaten*, în: T. Soroceanu (ed.), 1995, p. 15–80.
12. *Der Bronzefund von Galošpetreu, Kr. Bihor*, în: T. Soroceanu (ed.), 1995, p. 169–186 (în colab. cu N. Chidioșan).
13. *Der zweite Depotfund von Dragu, Kr. Sălaj. Zu den Tüllenbeildepotfunden in Rumänien*, în: T. Soroceanu (ed.), 1995, p. 187–195 (în colab. cu Éva Lakó).
14. *Der Bronzefund von Gîrbău, Kr. Cluj*, în: T. Soroceanu (ed.), 1995, p. 197–211.
15. *Zum Depotfund von Suseni, Siebenbürgen*, în: C. Becker et alii (eds.), *Χρόνος. Beiträge zur prähistorischen Archäologie zwischen Nord- und Südosteuropa. Festschrift für Bernhard Hänsel*, Internationale Archäologie. Studia honoraria 1, Espelkamp, 1997, p. 389–402.
16. *Vorwort*, în: N. Boroffka, T. Soroceanu (eds.), 1999, p. 9–10 (în colab. cu N. Boroffka).
17. *Kurt Horedt. Eine Persönlichkeit in bewegten Zeiten*, în: N. Boroffka, T. Soroceanu (eds.), 1999, p. 11–17.
18. *Die bronzene Kette mit Anhängern von Moldova Veche, am Eisernen Tor*, în: N. Boroffka, T. Soroceanu (eds.), 1999, p. 181–213 (în colab. cu Fl. Medeleț).
19. *Cluj – „Strada Banatului”*, în: E. Sava, *Die Bestattungen der Noua-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung spätbronzezeitlicher Bestattungsriten zwischen Dnestr und Westkarpaten* (mit Katalogbeiträgen von N. Boroffka, L. Dascălu, Gh. Dumitroaia, E. V. Jarovoj, T. Soroceanu), PAS 19, Kiel, 2002, p. 100–103, pl. 137–141 (în colab. cu E. Sava și N. Boroffka).
20. *In legătura cu încadrarea cronologică a siturilor de tip Kurd de la Brâncovenesti, jud. Mureș*, în: P. Rogozea, V. Cedică (eds.), *Festschrift für Florin Medeleț. Zum 60. Geburtstag*, Timișoara, 2004, p. 163–222.
21. *Vorwort/Introducere*, în: T. Soroceanu (ed.), 2005, p. 11–13.
22. *Restitutiones bibliographicae et archaeologicae ad res praehistoricas pertinentes. I. Contribuția lui C. Nicolescu-Otin la cunoașterea metalurgiei preistorice din România*, în: T. Soroceanu (ed.), 2005, p. 15–46.
23. *Zu den Fundumständen der europäischen Metallgefäße bis in das 8. Jh. v. Chr. Ein Beitrag zu deren religionsgeschichtlichen Deutung*, în: T. Soroceanu (ed.), 2005, p. 387–428.
24. *Zur zeitlichen Heimat des Eimerpaares vom Kurd-Typ aus Brâncovenesti, Kr. Mureș, Siebenbürgen*, în: T. Soroceanu (ed.), 2005, p. 429–477 (cu contribuția lui A. Giumlia-Mair la analizele metalografice).
25. *Restitutiones bibliographicae et archaeologicae ad res praehistoricas pertinentes III. Johann Georg Keyser (1689–1743) und die anfänglichen Deutungsversuche der Bronzezeitlichen Depotfunde. Problem der Interpretation. Materialien der Festkonferenz für Tivodor Lehoczky zum 175. Geburtstag*, Užgorod, 2006, p. 27–54.
26. *Prefață*, la: I. Bejinariu, *Depozitul de bronzuri de la Brâglez (com. Surduc, jud. Sălaj)*, Cluj-Napoca, 2007, p. 7–9.
27. *Colecția dr. Samuel Egger din Viena. Restitutiones bibliographicae et archaeologicae ad res praehistoricas pertinentes II*, în: Fl. Gogâltan (ed.), *Transilvania epocii bronzului. Studii în amintirea profesorului Mircea Rusu*, Cluj-Napoca, 2009 (sub tipar).

IV. Studii, articole, note (în reviste de specialitate)

1. *Cîteva stele familiale din Dacia superioară*, SCIV, 19, 1968, 2, p. 351–355 (în colab. cu C. Pop).
2. *Un mormînt de incinerare de la Cristurul Secuiesc*, AMN., 8, 1971, p. 499–502.
3. *Descoperiri arheologice din epoca dacică la Pescari (jud. Caraș-Severin)*, AMN, 8, 1971, p. 465–475 (în colab. cu Fl. Medeleț și N. Gudea).
4. *Descoperirile din epoca bronzului de la Obreja (jud. Alba)*, AMN, 10, 1973, p. 493–515.
5. *Die Bedeutung des Gräberfeldes von Mokrin für die relative Chronologie der frühen Bronzezeit im Banat*, PZ, 50, 1975, p. 161–179.
6. *Însemnătatea cimitirului de la Mokrin pentru cronologia epocii timpurii a bronzului în Banat*, Banatica, 3, 1975, p. 33–48.
7. *Faza finală a culturii Wietenberg*, StCom.Sibiu, 19, 1975, p. 21–27 și pl. 1–6 (în colab. cu M. Istrate).
8. *Șantierul arheologic Cornești (jud. Timiș). Săpăturile din 1973 și 1974*, Tibiscus, 4, 1975, p. 33–40 și pl. 1–2 (în colab. cu Ortansa Radu).
9. *Cimitirul de incinerare de la Aiton*, File de Istorie, 4, 1976, p. 57–82 (în colab. cu M. Blăjan și T. Cerghei).
10. *Beiträge zur Bronzezeit am Unterlauf des Mureș, Dacia, N.S.*, 21, 1977, p. 55–79.
11. *Însemnătatea stratigrafiei de la Pecica pentru epoca bronzului carpato-danubian*, StCom.Caransebeș, 2, 1977, p. 241–250.
12. *Considerații preliminare asupra ceramicii de tip Mureș*, Banatica, 4, 1977, p. 105–110.
13. *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Mureș*, Marisia, 7, 1977, p. 57–65 și pl. 21–34 (în colab. cu Gh. Lazarovici, E. Amlacher și M. Mureșan).
14. *Ein neues Buch über die Bronzezeit Ungarns*, Dacia, N.S., 23, 1978, p. 319–324.
15. *Der Bronzegefäßhort von Buza, Kr. Cluj*, Dacia, N.S., 22, 1978, p. 99–106 (în colab. cu V. Buda).

16. *Cîteva observații prilejuite de alcătuirea „Repertoriului de periodice”*, AMN, 17, 1980, p. 693–695 (în colab. cu Alina Soroceanu).
17. *Materialien zur Bronze- und Hallstattzeit Siebenbürgens (I)*, AMN, 18, 1981, p. 357–365.
18. *Der zweite Depotfund von Vilcele, Rumänien*, PZ, 56, 1981, p. 249–261.
19. *Neue spätbronzezeitliche Funde im Norden Rumäniens*, Dacia, N.S., 25, 1981, p. 195–229 (în colab. cu A. Retegan).
20. *Depozitul de bronzuri de la Sîg (jud. Sălaj)*, AMP, 5, 1981, p. 145–168 (în colab. cu Éva Lakó).
21. *Die Periodisierung der Mureș-Kultur*, AACarp, 23, 1984, p. 43–78.
22. *Materialien zur Bronze- und Hallstattzeit Siebenbürgens (II)*, AMN, 21, 1984, p. 433–458.
23. *Al doilea depozit de bronzuri de la Dragu (jud. Sălaj)*, AMP, 8, 1984, p. 125–127 și fig. 1–3 (în colab. cu Éva Lakó).
24. *Datiert durch Münze und Kamm. Eine spätkaiserzeitliche Siedlung von Deutsch Wusterhausen, Landkreis Dahme-Spreewald*, Archäologie in Berlin und Brandenburg, 1993–1994 (1996), p. 90–92.
25. *Archäologische Funde am Kirchplatz in Luckau*, Luckauer Heimatkalender, 29, 1996 (1997), p. 48–51.
26. *Der Bronzedeptofund von Cincu, Siebenbürgen*, Eurasia Antiqua, 2, 1996, p. 241–286.
27. *Peregrini Romani. Römische Fundgut in vorskythenzeitlichen Horten Siebenbürgens*, PZ, 73, 1998, p. 233–251.
28. *Der Bronzefund von Gyula (Kom. Békés)*, A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica, 7, 2001, p. 219–230 (în colab. cu János József Szabó).
29. Johann Georg Keyser (1689–1743) und die anfänglichen Deutungsversuche der Bronzedeponierungen. *Restitutiones bibliographicae et archaeologicae ad res praehistoricas pertinentes III. Das Altertum*, 52, 2007, 2, p. 131–154.

V. Recenzii și note bibliografice

1. D. Tudor, *Oltenia romană*, București, 1968, în AMN, 6, 1969, p. 545–548.
2. *Tabula Imperii Romani, Aquincum-Sarmizegetusa-Sirmium*, L 34, Budapest, 1968; *Romula-Durostorum-Tomis*, L 35, Bucarest, 1969, în AMN, 7, 1970, p. 561–563.
3. O. Trogmayer, *Das bronzezeitliche Gräberfeld bei Tápé*, Budapest, 1975, în AMN, 13, 1976, p. 631–633.
4. J. Banner, I. Bóna, *Mittelbronzezeitliche Tell-Siedlung bei Békés*, Budapest, 1974, în AMN, 13, 1976, p. 635–637.
5. P.I. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976, în AMN, 14, 1977, p. 665–668.
6. I. Bóna, *Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen*, Budapest 1975, în AMN, 14, 1977, p. 668–672.
7. M. Gedl, *Kultura Przedłużycka*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1975, în AMN, 14, 1977, p. 672–673.
8. Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a.M. 1975 und 1976, în AMN, 14, 1977, p. 673–676.
9. H. Müller-Karpe, *Handbuch der Vorgeschichte. III (Kupferzeit)*, München, 1974, în Anuarul Inst. de Ist. și Arheologie Cluj 20, 1977, p. 397–399.
10. P.I. Roman, I. Némethi, *Cultura Baden în România*, București, 1978, în AMN, 15, 1978, p. 675–676.
11. Margarita Primas, *Untersuchungen zu den Bestattungssitten der ausgehenden Kupfer- und der frühen Bronzezeit. Grabbau, Bestattungsformen und Beigabensitten im südlichen Mitteleuropa*, BRGK 58, 1977, 1, p. 1–160, în AMN, 15, 1978, p. 677–680.
12. Wanda Sarnowska, *Kultura unietycka w Polsce*, I (1969) – II (1975), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, în AMN, 15, 1978, p. 680–685.
13. V.A. Dergačev, *Pamjatniki epochi bronzy*, Archeologičeskaja Karta Moldavskoj SSR 3, Kișinev, 1973, în AMN, 15, 1978, p. 685.
14. V.A. Dergačev, *Bronzovye predmety XIII–VII vv. do n. é. iz Dnestrovskogo-Prutskogo meždureč'ja*, Kișinev, 1975, în AMN, 15, 1978, p. 685–686.
15. M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977, în AMN, 15, 1978, p. 686–689.
16. *Symposium on the Dark Ages in Greece, April 30, 1977*, New York, 1977, în AMN, 15, 1978, p. 689–690.
17. B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau*, I–II, Bonn, 1976, în AMN, 15, 1978, p. 691–692.
18. T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București, 1978, în AMN, 16, 1979, p. 849–854.
19. V.B. Peroni, *Die Messer in Italien / I coltelli nell'Italia continentale*, PBF VII.2, München, 1976, în AMN, 16, 1979, p. 854–855.
20. Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a. M. 1977, în AMN, 16, 1979, p. 855–859.
21. W. Coblenz, F. Horst (eds.), *Mitteleuropäische Bronzezeit*, Berlin 1978, în AMN, 16, 1979, p. 860–861.
22. Fr. Laux, *Die Nadeln in Niedersachsen*, PBF XIII.4, München, 1976, în AMN, 16, 1979, p. 861–862.
23. S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I, București, 1978, în AMN, 16, 1979, p. 862–865.
24. M. Petrescu-Dîmbovița, *Die Sicheln in Rumänien. Mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*, PBF XVIII.1, München, 1978, în AMN, 16, 1979, p. 866–869.
25. M. Gedl (ed.), *Studien zur Lausitzer Kultur*, Kraków, 1974, în AMN, 16, 1979, p. 869–870.

26. M. Gedl (ed.), *Studien zu südpolnischen Wehranlagen*, Warszawa – Kraków, 1976, in AMN, 16, 1979, p. 871.
27. Sieglinde Mirié, *Das Thronraumareal des Palastes von Knossos. Versuch einer Neuinterpretation seiner Entstehung und seiner Funktion*, Bonn, 1979, in AMN, 17, 1980, p. 853–854.
28. Frauke Stein, *Bronzezeitliche Hortfunde in Süddeutschland. Beiträge zur Interpretation einer Quellengattung*, Saarbrücken, 1976, in AMN, 17, 1980, p. 854–856.
29. Frauke Stein, *Katalog der vorgeschichtlichen Hortfunde in Süddeutschland*, Bonn, 1979, in AMN, 17, 1980, p. 856–857.
30. J.M. Coles, A.F. Harding, *The Bronze Age in Europe. An introduction to the prehistory of Europe c. 2000–700 BC*, London, 1979, in AMN, 17, 1980, p. 857–859.
31. Ján Pástor, *Čaňa a Valalíky – pohrebiska zo staršej doby bronzovej*, Košice, 1978, in AMN, 17, 1980, p. 859–864.
32. A. Točík, *Výčapy–Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku*, Nitra, 1979, in AMN, 17, 1980, p. 864–865.
33. J. Todorović, *Prastorijska Karaburma. II – nekropola bronzanog doba*, Beograd, 1977, in AMN, 17, 1980, p. 866–867.
34. M. Gedl, *Bronze II–III (Mont.). Civilisation Lusacienne.*, Inventaria Archaeologica, Pologne 41, Warszawa – Łódź, 1978, in AMN, 17, 1980, p. 867–868.
35. M. Gedl, *Stufengliederung und Chronologie des Gräberfeldes der Lausitzer Kultur in Kietrz*, Warszawa – Kraków, 1979, in AMN, 17, 1980, p. 868–872.
36. V.A. Dergačev, *Pamjatniki pozdnego Tripol'ja (Opyt sistematizacii)*, Kišinev, 1980, in AMN, 19, 1982, p. 719.
37. Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a.M. 1978–1979 (1980), in AMN, 19, 1982, p. 719–721.
38. T. S. Hačatrjan, *Artikskij nekropol'*, Katalog, Erevan, 1979, in AMN, 19, 1982, p. 721.
39. Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, in AMN, 19, 1982, p. 722–723.
40. J. Paulík, *Prähistorische Kunst in der Slowakei*, Bratislava, 1980, in AMN, 19, 1982, p. 723–724.
41. A. Točík, *Nitriansky Hrádok–Zámeček. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Madarovce-Kultur*, I–II, Nitra, 1978, 1981, in AMN, 19, 1982, p. 724–725.
42. C. Burgess, D. Coombs (eds.), *Bronze Age hoards. Some finds old and new*, BAR, British Series 67, Oxford, 1979, in AMN, 19, 1982, p. 725–727.
43. N. Chidioșan, *Contribuții la istoria tracilor din nord-vestul României. Așezarea Wietenberg de la Derșida*, Oradea, 1980, in AMN, 19, 1982, p. 727–735 și in PZ, 59, 1984, p. 103–110.
44. I. S. Masimov, *Keramičeskoe proizvodstvo epochi bronzy v Južnom Turkmenistane (Po materialam raskopok poselenija Altyn depe)*, Ašchabad, 1976, in AMN, 19, 1982, p. 735.
45. Klemens Wilhelmi, *Zwei bronzezeitliche Kreisgrabenfriedhöfe bei Telgte, Kr. Warendorf*, Münster, 1981, in AMN, 19, 1982, p. 736.
46. T. Kemenczei, *Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Gelej*, Budapest, 1979, in AMN, 19, 1982, p. 736–738.
47. Klaus Goldmann, *Die Seriation chronologischer Leitfunde der Bronzezeit Europas*, Berlin, 1979, in Dacia, N.S., 27, 1983, p. 209–211.
48. Imre Jakabffy, *A Közép-Dunamedence régészeti bibliográfiája 1967–1977*, Budapest, 1981, in AMN, 21, 1984, p. 803–805.
49. F. Horst (ed.), *Bodendenkmalpflege und archäologische Forschung*, Berlin 1983, in AMN, 21, 1984, p. 804–805.
50. D. Papenfuss, V.M. Stročka (eds.), *Palast und Hütte. Beiträge zum Bauen und Wohnen im Altertum*, Mainz am Rhein, 1982, in AMN, 21, 1984, p. 805–806.
51. *Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte I. Festschrift W. Coblentz*, Berlin 1981, in AMN, 21, 1984, p. 806–807.
52. Rolf Hachmann (ed.), *Bericht über die Ergebnisse der Ausgrabungen in Kāmid el-Lōz in den Jahren 1971 bis 1974*, Bonn, 1982, in AMN, 21, 1984, p. 807–808.
53. E. Kroeger-Michel, *Les haches à disque du bassin des Carpathes*, Paris, 1983, in AMN, 21, 1984, p. 808–815.
54. N. Kalicz, R. Kalicz-Schreiber (eds.), *Die Frühbronzezeit im Karpatenbecken und in den Nachbargebieten – Internationales Symposium 1977. Budapest-Velem*, Budapest, 1981, in AMN, 21, 1984, p. 815–816.
55. A. Aspes (ed.), *Il Passaggio dal Neolitico all'Età del Bronzo nell'Europa Centrale e nella Regione Alpina. Problemi cronologici e terminologici*, Verona, 1982, in AMN, 21, 1984, p. 816–817.
56. J. Ondráček, J. Stuchlíková, *Věteřovské sídliště v Budkovicích*, Brno, 1982, in AMN, 21, 1984, p. 817.
57. S. Stuchlík, *Osídlení jeskyní ve starší a střední době bronzové na Moravě*, Brno – Praha, 1981, in AMN, 21, 1984, p. 817–818.
58. I. Bóna, G. Nováki, *Alpár. Bronzkori és árpád-kori vára. Eine bronzezeitliche und mittelalterliche Burg*, Cumania (Kecskémét), 7, 1982, p. 17–118, in AMN, 21, 1984, p. 818.
59. Ali Radwan, *Die Kupfer- und Bronzegefäße Ägyptens. Von den Anfängen bis zum Beginn der Spätzeit*, PBF II.2, München, 1982, in AMN, 21, 1984, p. 819–820.
60. Alix Hochstetter, *Die Hügelgräberbronzezeit in Niederbayern*, Kallmünz, 1980, in AMN, 21, 1984, p. 820–821.
61. T. Bader, *Die Fibeln in Rumänien*, PBF XIV.6, München, 1983, in AMN, 21, 1984, p. 822.
62. H. Koschik, *Die Bronzezeit im südwestlichen Oberbayern*, Kallmünz, 1981, in AMN, 21, 1984, p. 823–824.

63. J. Říhový, *Základy středodunajských popelnicových polí na Moravě*, Praha, 1982, în AMN, 21, 1984, p. 824–825.
64. J. Nekvasil, *Pohřebiště lužické kultury v Moravičanech*, Brno, 1982, în AMN, 21, 1984, p. 825.
65. V. Rychner, *L'âge du Bronze final à Auvernier (Lac de Neuchâtel, Suisse). Typologie et chronologie des anciennes collections conservées en Suisse. Auvernier I*, Lausanne, 1979, în AMN, 21, 1984, p. 825–826.
66. T. Bader, *Die Schwerter in Rumänien*, PBF IV, 8, Stuttgart, 1991, în ZfA, 27, 1993, p. 399–402.
67. T. Kovács (ed.), *Studien zur Metallindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Regionen. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag*, Budapest, 1996, în Dacia, N.S., 46–47, 2002–2003 (2005), p. 209–214.
68. W. David, *Studien zur Ornamentik und Datierung der bronzezeitlichen Depotfundgruppe Hajdúsámson-Apa-Ighiel-Zajta*, Teil 1–2. Alba Iulia, 2002, în Eurasia Antiqua, 10, 2004, p. 359–373.
69. V. Dergačev, *Die äneolithischen und bronzezeitlichen Metallfunde aus Moldavien*, PBF XX.9, Stuttgart, 2002, în PZ, 81.2, 2006, p. 237–242.
70. M. Salaš, *Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě ve Slezsku*, I–II, Brno, 2005, în Revista Bistriței, 20, 2006, p. 371–373.
71. C. Kacsó (ed.), *Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag.*, Baia Mare, 2003, în Dacia, N.S., 50, 2006, p. 461–463 și în Revista Bistriței, 22, 2008, p. 297–299.

VI. Traduceri

1. T. Soroceanu (ed.), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin, 1995, 331 p. (traduceri din română)
2. N. Boroffka, T. Soroceanu (eds.), *Transsilvanica. Archäologische Untersuchungen zur älteren Geschichte des südöstlichen Mitteleuropa. Gedenkschrift für Kurt Horedt* (în colab. cu), în seria: Internationale Archäologie, Studia honoraria 7, Rahden/Westf. 1999, 351 p. (traduceri din română T.S., circa 100 p.).
3. M. Petrescu-Dîmbovița, *Die Nekropole der Noua-Kultur auf der „Țuguieța“ bei Trușești, Kr. Botoșani, Nordmoldau, Rumänien*, PZ, 76, 2001, p. 179–208; M. Cristescu, G. Miu, *Die paläoanthropologischen Untersuchung der Skelette aus der Noua-Nekropole Trușești – „Țuguieța“*, PZ, 76, 2001, p. 209–220.
4. E. Sava, *Die Bestattungen der Noua-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung spätbronzezeitlicher Bestattungsriten zwischen Dnestr und Westkarpaten*, PAS 19, Kiel, 2002, 265 p. + 168 pl. (traducere din română, în colaborare cu N. Boroffka).
5. T. Soroceanu (ed.), *Bronzefunde aus Rumänien / Descoperiri de bronzuri din România, II (Beiträge zur Veröffentlichung und Deutung älterhallstattzeitlicher Metallfunde in europäischem Zusammenhang / Contribuții la publicarea și interpretarea descoperirilor de metal din epoca bronzului și prima vârstă a fierului în context european)*, Biblioteca Muzeului Bistrița 11, Bistrița – Cluj-Napoca, 2005, 501 p. (traducere aproape integrală a volumului din română în germană și din germană în română)
6. Raymund Netzhammer, *Secretarul meu. Amintiri despre părintele Lucius Fetz O. S. B. 1870–1931 capitular al mănăstirii Maria-Einsiedeln*, Iași, 2006, 120 p. (traducere din germană).
7. Joseph Ratzinger/Papa Benedict al XVI-lea, *Sarea pământului. Creștinismul și Biserica Catolică la cumpăna dintre milenii. O convorbire cu Peter Seewald*, Iași, 2006, 338 p. (traducere din germană).
8. Joseph Ratzinger/Papa Benedict al XVI-lea, *Dumnezeu și lumea. A crede și a trăi în epoca noastră. O convorbire cu Peter Seewald*, Iași, 2009, 526 p. (traducere din germană).
9. *Keltisches Lexikon*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien (sub tipar): c. 100 p. traduse din română în germană, cuprinzând diferite voci referitoare la România).